

DANI sjećanja na Franju Marića, 16. travnja 2023., Žepče, BiH

(Govor: dr. sc. Tomislav Dubravac, član Uprave HKD Napredak-Zagreb; predsjednik HKD Napredak-Zagreb: 2014.-2018.)

Poštovana obitelji Franje Marića, poštovani načelnice g. Zovko, dragi prijatelji, poznanici i suradnici F. Marića, poštovane gospođe i gospodo!

Imam veliku čast i odgovornost što Vam se danas mogu obratiti u ime HKD N –ZG, i u svoje osobno ime, na Danu sjećanja na našega dragoga prijatelja prof. Franju Marića.

Kada smo na Uskrsni ponedjeljak, 13.travnja 2020, čestitajući si blagdane razgovarali, za nas uobičajeno dugo, požalili se jedan drugome o koroni, potresu, rekao si mi: *teška vremena prijatelju moj, radim popis knjiga, slažem u kutije, polako privodim kraju, uskoro će i mirovina, došlo je vrijeme da napustim svoj skromni stan, selim u Zavičaj, vraćam se u moje Žepče, kod majke Jelice*. Ničim se nije dalo naslutiti da je to naš posljednji razgovor, gotovo proročanski si rekao: *vraćam se na rodnu grudu, na žalost bio si u pravu*. Dva dana kasnije 15. Travnja 2020. napustio si nas u tišini, samozatajno, kako si i živio. Ispratili smo Te, te subote, 18. Travnja 2020., iz ZG, sa Šalate, u najužem krugu obitelji. Ispratili smo Te na vječni put koji i sve nas čeka, u zagrljaj Tvoje i naše ponosne ali i prkosne Bosne koju si toliko volio. Ispratili smo Te, samoga, u tisini, jer mrtvi ne prave buku, njihov glas obično nije glasniji od rasta trave...ipak, zaglušujuća buka bila je u nasim srcima...kažu kada šuma raste, tišina je, kad se sruši jedan veliki hrast, šuma se tresne...Tih dana tresao se naš Zagreb, ali i naša HR, i naša Bosna, Tvoje Žepče, srušio se jedan VELIKI HRAST, ORIJAS, otišao je naš Franjo, Veliki čovjek, Gromada. Mažuranić davno napisa: "nije visok, tko na visu stoji, nit'je velik, tko se velik rodi, već je visok, tko u nizu stoji i visinom nadmaša visine, a VELIK je, tko se malen rodi, al' kad pane, golem grob mu treba". Upravo je naš Franjo bio: malen, skroman, samozatajan, a VISOK I VELIK.

Naše poznanstvo, vremenski ne tako dugo, ali zato intenzivno, od početka sa nekom „tajnom vezom“, veže angažman u HKD Napredak-Zagreb. U svakom našem druženju satima smo bistrili misiju našega stoljetnoga Napredka kroz sve njegove aktivnosti, posebice u mandatu moga predsjedanja od 2014. do 2018. g. U dugim razgovorima o našoj Bosni i našem Napretku, znali smo se ustvrditi: kako na svijetu, vjerojatno, ima još nekih lijepih i nesretnih zemalja u kojima stvari i tzv. javni poslovi idu i stoje - **naopako**. Ali je naše, bosansko naopako, nekako teže od drugih, tuđih, jer mu naša nesretna povijest daje strahoviti kontinuitet. U normalnim, uređenim zemljama, narodski kazano: što zabrlja pojedinac, to popravlja zajednica. Što razbatali individua, uredi institucija. Što ne može sam čovjek, može sustav. U nas, što zajednica, institucija, sustav, ne može, ne umije, neće i ne zna - hoće, zna, umije i može **pojedinac**, onaj usamljeni čovjek što je sazdan od jake ljubavi, snažnog uvjerenja, i

uporne, pametne snage. Primjera – na sreću ima. Jedan od takvih, si zasigurno bio Ti, naš Franjo, moralan i uspravan, svemirski drukčiji od mnogih, i bolji.

Franjin je život uvijek bio obilježen težnjom ka javnom dobru. Uvijek je pri tome gradio mostove, kako Andrić kaže: “Najvažniji most je kakvi smo ljudi i kakav ćemo most uspostaviti prema gore”. Ti si ga dragi prijatelju zasigurno izgradio, sa snažnim temeljima, za vječnost. Nema tih aršina koji bi mjerili Tvoju poniznost, iskrenost, skromnost, ljubav i bezrezervno davanje sebe za druge. Danas smo u velikom deficitu za tim temeljnim ljudskim i kršćanskim vrijednotama. Franjo je bio zanesenjak, rijedak. Zavičaj mu je bio na prvome mjestu. Franjo se držao onoga stiha J. Kaštelana...“nigdje tolkio algi kao u uvali moga djetinjstva“. Njegova UVALA je široka i duboka, čista i bistra, mudra i modra, razumna i životna, ispunjena toplinom i ljubavi, puna razumijevanja i brige za druge, za njega je Zavičaj glas **sjećanja**, jer „sjećanje je jedini raj iz kojeg ne možemo biti protjerani“. Mi, Tvoji prijatelji često smo se pitali: otkuda tolika zuzetost za činjenje dobra, za davanje. Odgovor se najvjerojatnije krije u samim začetcima, u njegovom odgoju, u njegovoj obitelji.

Franjo Marić, rođen je 13. svibnja 1955. godine u Zenici, u mnogobrojnoj obitelji Ante i Jelice r. Ćoruša, s prebivalištem u Brezovu Polju pokraj Žepča. Gimnaziju je završio u Zavidovićima, a 1982. godine diplomirao je fiziku na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu u Zagrebu. Još kao apsolvent, a zatim i kao profesor, radio je od 1981. do 1986. godine u Tehničkoj školi u Zavidovićima. Ujesen 1986. godine prešao je u Radnu organizaciju „Automatska obrada podataka“ Izgradnje „Zenica“ na poslove sistem analitičara te organizatora izradbe novih projekata, gdje je 4 godine bio rukovoditelj. U međuvremenu se stručno usavršavao u informatici prema programima Iskre Delte u Novoj Gorici i Ljubljani. Tijekom 1988. i 1989. godine honorarno je predavao fiziku u Kazneno-popravnome zatvoru u Zenici. Početkom 1990. godine došao je u Zagreb, u Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži u Dubravi, gdje je i radio do svoje smrti.

Tijekom rata, od 1991. do 1995. godine, osim ratne radne obveze u Centru u Dubravi, obnašao je službu predsjednika Hrvatskoga kluba srednja Bosna u Zagrebu koji je humanitarno djelovao i više stotina kamiona pomoći uputio na područje srednje Bosne, osobito na žepačko. Osim humanitarnoga djelovanja, Klub je skrbio za ranjenike i bolesnike iz srednje Bosne koji su se liječili na području Republike Hrvatske, a posebno u zagrebačkim bolnicama.

U iznenadnome minobacačkom napadu Armije BiH na hrvatsko katoličko mjesto Brezovo Polje pokraj Žepča, na dan blagoslova polja na svetkovinu sv. Ivana Krstitelja (24. lipnja 1993.), svi su stanovnici žurno napustili selo ponijevši sa sobom ono što je moglo stati u najlonske vrećice. Selo je temeljito opljačkano a mnoge kuće su zapaljene. Između njih i privatna knjižnica Franje Marića u kojoj je bilo oko 1.100 iznimno vrijednih, rijetkih i skupih knjiga, između ostalih i osnovnoškolskih knjiga i bilježnica njegova djeda Franje iz razdoblja od 1912. do 1914. godine. Osim njih nestali su mnogi arhivski dokumenti, rukopisi, obiteljske

fotografije, a odnesen je i stari obiteljski zlatni i srebrni nakit te starinska hrvatska katolička nošnja toga kraja.

Nakon te pljačke više od 25 godina ponovno se s posebnom strašću bavio prikupljanjem i publiciranjem statističko-povijesnih starih i novih dokumenata te ilustracija, uglavnom o Hrvatima katolicima u Bosni i Hercegovini.

Franjo je znao reći, kako je već od jeseni 1975. G., kada je došao na studij u ZG, počeo stidljivo, od svojih skromnih financijskih mogućnosti, prikupljati tematske knjige vezano za BiH. Prva starija knjiga koju je kupio imala je naslov "Bosanska pjesmarica ili junačka djela naših djedova", koju su priredili fra Grga Martić i fra Ivan Jukić. Znao je isto tako reći: „skupljanje knjiga traži strast, ali i dugove“. Budući da je radio kao srednjoškolski profesor zbog male plaće nije uspio riješiti pitanje krova nad glavom pa je 30 godina živio u malom skromnom stanu od 32 m² na 10 katu jednog nebodera u Novom Zagrebu u kome je i završio ovozemaljski život.

Vrijeme nam ne dozvoljava pobrojati sve knjige koje je naš Franjo publicirao i uredio. Na slajdovima možete popratiti njegova vrijedna djela. Ovom prigodom posebno navodimo nekoliko, od njegovih objavljenih 22. djela, počevši od prve knjige: *Pregled pučanstva Bosne i Hercegovine između 1879. i 1995. godine* (Zagreb, 1996.); *Pregled Napretkovih hrvatskih narodnih kalendara 1907. – 2002.* (Zagreb, 2002.);

Zatim, *Bibliografija nadbiskupa dr. Ivana Šarića* (u suradnji s monsinjorom, dr. don Tomom Vukšićem, sadašnjim vrhbosanskim nadbiskupom... Sarajevo, 2010.). Posebno ističem knjigu: „*Djelovanje Hrvatskog kulturnog društva napredak u Zagrebu između 1992. i 2017. Godine*“ (građa za Monografiju, u izdanju HKD „Napredak“ Zagreb, 2017.), na koj smo zajedno surađivali više od dvije godine i kada sam i osobno svjedočio njegovu nesebičnu zauzetost i sustavnost.

Osim objavljenih dijela bio je glavni urednik i suradnik na 20 knjiga. Navodimo nekoliko, od prve: *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova 1906. – 2006. Prigodom 100. obljetnice utemeljenja župe* (Prozor, 2006.); Vinko kardinal Puljić, *Moje druge konklave u ožujku 2013.* (Sarajevo, 2013.); Ivo Andrić *svugdašnji* - Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa održanoga 25. studenoga 2005. u Zagrebu, Nakladnik HKD Napredak, Zagreb, 2015., na koj smo zajednički surađivali; *Šematizam Vrhbosanske nadbiskupije za 2015. godinu* (Sarajevo, 2015.); *Kronika kardinala Vinka Puljića nadbiskupa Vrhbosanske nadbiskupije od 16.1. 1991. do 31.12. 1999.* Knjiga I.; od 1.1.2000. do 31.12.2009., Knjiga II, te od 1.1.2010. do 6.1.2016., knjiga III. (Sarajevo, 2018.). Na žalost, zbog prerane smrti nije dovršio dvije knjige: *Župa Kakanj-1920-2020*; *Župa Maglaj-1970-2020*.

Danas je u njegovoj zbirci preko 8500 svezaka uglavnom starih i vrijednih knjiga. U napredkovom neboderu u Zagrebu, zahvaljujući vrijednim i rijetkim knjiga - prvim izdanjima Ive Andrića koje je "darovao" HKD Napredak, nastao je 13. ožujka 2015. "Kutak nobelovca Ive Andrića." Tom je prigodom Franjo darovao Napretku, prema Popisu, kojega imamo 73 vrijedne knjige, od toga je 70 knjiga autor sam Andrić. Knjige je skupljao po antikvarijatima, a

najviše nedjeljom na placu, na Britancu. Za svaku je vodio evidenciju koliko je platio, što je od njegove skromne plaće bilo puno. Žao nam je što moramo ovom prigodom reći kako je njegov angažman od strane Središnje Uprave Napretka zaboravljen, prešućen, pa je tako nedavno, 20. Ožujka 2023.g. na večeri posvećenoj književniku, Napretkovom stipendisti i nobelovcu Ivi Andriću, kako su je organizatori nazvali deseta obljetnica „Kutka nobeovca Ive Andrića“ (što je netočno, kutak je otvoren 13.3.2015.). Na znanje svima: Franjo Marić je bio „spiritus movens“ ideje o Kutku Ive Andrića, a naša prijateljica, cijenjena prof. dr. sc., akademkinja Julijana Matanović je bila voditeljica Kutka.

U listopadu 2018. iz svoje bogate knjižnice Franjo je darovao Katoličkom školskom centru "Don Bosco" u Žepču 650 rijetkih i vrijednih knjiga za djecu i mladež tiskanih u razdoblju od 1864. do 1990. g.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) – Razred za književnost, u povodu Mjeseca hrvatske knjige, organizirao je vrlo uspješnu izložbu pod nazivom ***Lijepo načinjeno, rijetko viđeno, izbor knjiga iz knjižnice bibliofila Franje Marića*** u Preporodnoj dvorani, Optička 18. u Zagrebu od 15. 10. do 8. 11. 2019. Tom je prigodom izloženo i široj javnosti dano na razgledanje oko 100 primjeraka lijepo načinjenih i rijetko viđenih knjiga iz privatne knjižnice Franje Marića. Medijski pokrovitelji ove izložbe bili su Styria i Večernji list Zagreb koji su za ovu prigodu tiskali vrlo zanimljiv i sadržajan katalog s predgovorom akademika Pavla Pavličića.

Važno je naglasiti da se neka od njegovih kapitalnih djela mogu pronaći i u svjetskim knjižnicama: u *Londonu, Washingtonu, Université Paris-Sorbonne* itd., a recenzirali su ih, između ostalih, prof. emeritus dr. sc. Mladen Friganović, prof. dr. sc. Anđelko Akrap, prof. dr. sc. Mijo Korade, prof. dr. sc. Stjepan Šterc, prof. dr. sc. Slavko Slišković, dr. sc. Zdravko Dizdar.

FM je bio član Matice hrvatske u Zagrebu i aktivni član zagrebačkoga Napretka od 2. listopada 1997. G., gdje je upisan pod brojem 787., a sa ponosom naglašavamo i Upravnoga odbora „Napredaka“ u Zagrebu, u mandatnome razdoblju od 2014. godine do svoje prerane smrti. Bio je, bez ikakve dvojbe najbolji poznavatelj i kroničar Napretka.

Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ Donacija „Krunoslav i Zvonimir Draganović“ u Zagrebu 30. listopada 1998. godine dodijelilo mu je nagradu za znanstvenoistraživački rad: *Hrvati-katolici u BiH između 1463. i 1995. godine prema crkvenim dokumentima.*

Knjiga *Pregled Napretkovih hrvatskih narodnih kalendara 1907. – 2002.* jedna je od nagrađenih knjiga za najbolji izdavački projekt u 2002. godini u kategoriji historiografije, prema ocjenjivačkome sudu Poslovnoga udruženja izdavača i knjižara Bosne i Hercegovine.

Godine 2008., 14. listopada, dobitnik je Godišnje nagrade Općine Žepče za autorstvo nekoliko djela iz povijesti žepačkoga kraja i veliki doprinos istraživanju žepačke prošlosti.

U Sarajevu, 6. siječnja 2016. godine, povodom 25. obljetnice biskupske službe, Vinko kardinal Puljić, nadbiskup metropolit vrhbosanski, dodijelio mu je *Priznanje za nesebičnu suradnju tijekom njegove pastirske službe*.

Posebno smo ponosni što je naš Franjo, 8. studenoga 2017. godine, od predsjednice RH, gđe. Kolinde Grabar-Kitarović odlikovan *Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za osobite zasluge za kulturu u području književnosti i očuvanju identiteta Hrvata na bosanskohercegovačkim prostorima te njihovu dugogodišnju promociju u Republici Hrvatskoj i u svijetu*.

Dragi prijatelji, sve je to bio naš Franjo. Čovjek iz Bosne, iz Žepča, iz Brezova polja. Zaljubljenik u svoj Zavičaj, u knjige. Rijedak, unikatan, beskrajno čist, gotovo nestvaran i gotovo utopijski uporan u promicanju moralnih vrijednota, u činjenju dobra, za hrvatsku kulturu; i u Hrvatskoj i u rodnoj mu Bosni.

Njegovo čovjekoljublje uključivalo je istovremeno i domoljublje. Nije to posebno naglašavao. To se za njega podrazumijevalo, što je dokazao cijelim svojim životom. Na žalost, najneizvjesnija izvjesnost „smrt“ je prekinula njegovo životno putovanje. Jer, život i smrt jedno su, kao što su jedno rijeka i ocean. Kako napisao A.B. Šimić: „Smrt nije izvan mene. Ona je u meni od najprvog početka, sa mnom raste u svakom času. Moj svršetak njen pravi je početak“.

Dragi prijatelju, otimati ćemo te zaboravu i nositi kao trajni spomen u našima srcima. Ponosan sam što sam imao čast biti Tvoj prijatelj, učiti od Tebe o skromnosti, poniznosti... Život koji nam je podarila priroda kratak je, no sjećanje na dobro proživljen život ostaje vječno. Ako poživimo u srcima onih koje smo ostavili za sobom, nećemo umrijeti. I nećeš prijatelju. Zauvijek ćeš ostati u našim srcima i sjećanjima. Uprava zg Napretka će 15. Travnja svake godine obilježavati DANE FRANJE MARIĆA. Naše današnje sjećanje na Franju M. je prvo, zbog epidemije korone, baš ovdje u njegovome rodnom kraju, a nastaviti ćemo ga i u budućnosti. **(PS: U dogovoru sa obitelji, naredne Dane sjećanja ćemo obilježavati, na rođendan Franje Marića, 13. svibnja).**

Odlaskom na vječni počinak Franje Marića, 15. travnja 2020. g se „mali krug velikih ljudi“ nažalost još i više smanjio, vrijednosno naročito, ali barem će tamo gore „sjaj u tami“, vjerujemo s našim Franjom biti ljepši i jači... Počivaj u miru Božjem!

Dr. sc. Tomislav Dubravac, 16.travnja 2023.